

RIITTA
UOSUKAINEN

YHDESSÄ

INTOHIMOSUHTEESTA
HOIVASUHTEESEEN

TAMMI

RIITTA UOSUKAINEN

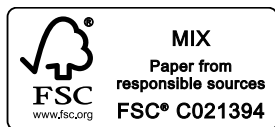
YHDESSÄ

*Intohimosuhteesta
hoivasuhteeseen*

TAMMI

HELSINKI

© RIITTA UOSUKAINEN JA TAMMI 2020
TOIMITUS: LIISA STEFFA

TAMMI ON OSA WERNER SÖDERSTRÖM OSAKEYHTIÖTÄ

ISBN 978-952-04-1224-1
PAINETTU EU:SSA

VAIHEET

*Jokainen kukka kuihtuu, vanhuudeksi
lakastuu nuoruus. Tuokion vain kukkii
elämän joka vaihe, hyve, totuus,
vain aikaansa, ei ikuisuutta varten.
Kun kutsuu elämä, siis, sydän, valmis
taas ole jäähyväisiin, uuteen alkuun.*

*Iloiten lähde, nurkumatta katko
siteesi entiseen, päin uutta riennä.
On lumousta joka matkaan lähtö,
se auttaa elämään, se meitä suojaa.*

--

*Elämän kutsu loputon on meissä.
Siis tyyntä sydän, hyvästele, lähde!*

(HERMANN HESSE, SUOMENTANUT ELVI SINERVO)

Riitta Uosukainen astelee matkalaukkuineen Eduskuntatalon aulassa tuoreena kansanedustajana 1983. Työ alkaa. (Kuva: Pentti Nissinen / IS / Lehtikuva)

Sisällys

YHDESSÄ	9
Yhdessä.	II
Tapahtui Mars-kuussa 2020	14
Lapsuus, tyttöikä, nuoruus	19
Aikuista elämää – onnen päiviä.	25
Ja tulivat ne päivät.	33
Äänenkäytöstä on kysymys	43
Silta sanottuun ja tehtyyn	49
SANOTTUA JA TEHTYÄ – PUHEITA JA KIRJOITUKSIA YHTEISEN ELÄMÄN VARRELTA	53
Evakkous on läsnä joka päivä	55
Karjala on minussa	65
Sananen suomalaisesta identiteetistä.	73
Vapausjuhla.	85
Paikan henki	95
Vuoksen lohta ja Saimaan ahventa	98
Lippu salkoon.	105
Minna Canth elää nykyajassa	111
”Älkää häiritkö, älkää herätelkö rakkautta”	121
Arjen turvallisuudesta on kysymys – kaiken varalta – emme hellitä	125
Matkapuhuja.	135

Juhlapuheenvuoro summassa Sariolassa	139
Kirjastot ja minä	149
Suven siivouspäivä.	155
Haikon malja!	159
Toinen toistamme tukien	165
Tulevaisuutta rakentamaan. Heti!	175

YHDESSÄ

Nuoruutta 80-luvulla.

(Kuva: Timo Hämäläinen / IS / Lehtikuva)

Yhdessä

Syyskuussa 1996 Hotelli Tornissa oli mielenkiintoinen seremonia: Tornin Ritarit valitsivat ensimmäistä kertaa naisen Tornin Ritariksi, ja minä sain tämän kunnian. Siirryin tilaisuudesta Toivo-puolisoni kanssa kustantajani WSOY:n tiloihin kirjani *Liehuva liekinvarsi* julkistamistilaisuuteen.

Yllätys oli valtaisa: Bulevardi parveili toimittajia, tilat olivat täydet ja kamerat surrasivat. Vaatimaton kirje- ja puhekokoelma oli saanut huikean huomion: suurin ihme oli eroottissävyinen kirje omalle puolisolalle!

Tapahtuma sai aikaan uuden vaiheen meidän pitkään jatkuneessa yhteiselossamme. Kyseessä oli pitkäaikainen ”pulpettirakkaus”, avioituminen, opiskelu ja kummankin valmistuminen tahoillaan.

Asuimme Imatralla ja Helsingissä. Menes-
tyimme työelämässä, Toivo eteni upseeriurallaan

everstiluutnantiksi. Minä palvelin isänmaata eduskunnassa 20 vuotta kansanedustajana, toimin opetus- ja tiedeministerinä ja erityisesti eduskunnan puhemiehenä yhdeksät valtiopäivät. Antti-poika tuli hyvin hoidetuksi isoäidin ja muun lähiverkoston kautta, ja isän vaikutus oli valtava ja myönteinen. Toivo oli siirtynyt reserviin täysin palvelleena, kun jätin eduskuntatyön 2003.

Toivo oli uskomaton puhemiehen puoliso. Kansalliset ja kansainväliset tehtävät koskivat myös häntä, tuki minulle oli vankkumaton ja tärkeä. Puhemiehen kunniamerkit ja -jäsenyydet olivat hänenkin ansiotaan, niin myös valtioneuvoksen arvonimi. Hänen kritiikkinsä ja katseensa tilaisuuksissa oli lahjomaton. Sosiaalinen elämä oli hauskaa, hyvät ystävät elivät mukana. A. Kiveä myötäillen: heidän elämänsä oli iloleikki vuosikymmeniä.

”Tulevat vuodet, jotka eivät miellytä”, sanoo Raamattu. Niin ne tulivat vuonna 2017 ja 2018. Toivo sai kuin salamana taivaalta 19.4.2016 myöhään alkavan Alzheimerin taudin diagnoosin. Olin päättänyt ryhtyä pitämään korosteisesti huolta fyysisesti hyväkuntoisesta puolisostani, mutta 2018 jouduin tapaturman uhriksi ”työmaallani” eduskunnassa. Kaatuminen talon sisällä kaiteettomissa portaissa

haittaa edelleen merkittävästi elämäni. Taas on Toivo varsinainen elämänapu, vaikka muisti välillä katkeilee. On tunnustettava tosiasia, että sairaus etenee. Yhtenäkkään aamuna et voi olla varma, mitä tapahtuu.

Tilanne on kokonaan uusi. Nyt on autettava voimien mukaan myös muita muistisairaita. Luvut vaihtelevat 70 000–200 000 välillä. Huomattakoon, että sairaus on yhtä lailla läheisten ongelma. Yksin tätä tilannetta ei kestä, yhdessä tästä selvitään.

Tapahtui Mars-kuussa 2020

Mars-kuun Idus oli jo takana. Herään television ääneen: toimintaohjeena yli 70-vuotiaat velvoitetaan pysymään erillään kontakteista muiden ihmisten kanssa ja mahdollisuuksien mukaan karanteenia vastaavissa olosuhteissa.

Kiukku kiehahti. Olen aina ollut ylpeä iästäni kaikissa vaiheissa, samoin mieheni. Olen nyt 77, mieheni 79. Ja nyt meidät komennetaan karanteeniin ja erilleen kontakteista muiden ihmisten kanssa.

Mitään muuta perustelua kuin dramaattinen raja, lumoava 70 vuoden ikä, ei tässä alkukomenossa ilmoitettu. Edellytetään! Velvoitetaan!

Päätin ryhtyä anarkistiksi ja kieltäytyä tottelemasta. Toki arvasin, että pakko on tulla asiantuntijoiden perusteluja ja hallituksen Täti Tärkeiden komentoja, mutta kauan se kesti. Lempeä ja viisas

80-luvun kimallusta.
(Kuva: Heikki Saukkomaa / Lehtikuva)

toimittajaystäväni Aino rauhoitteli minua, ja johan alkoikin tietoa tihkua. Sitä tuli sitten, yhdellä kertaa sanottiin yhtä, toisella toista. Yhteistä olivat hallituksen paksut mustat sukkahousut! Sen verran sain kuitenkin tolkkua, että päätin vaikka kiusallani noudattaa perusteltuja vaatimuksia heti ja tarkasti. Anarkismin lippu ei siis noussut Imatran Rautioon. Paljon vaikutti lapsenlapsemme Sofian viisas huomautus: mummi, vaari kuuluu riskiryhmään.

Olimme kädet ristissä, että pojanpoikamme Alexander ennätti syntyä Helsingissä ja tulla kastetuksi Espoossa ennen koronakaranteenia. Emme ole lapsenlapsiamme kohdanneet sen jälkeen.

Kotona kiepsahdimme hoiva-asentoon. Täällä Imatralla on tilaa, ilmaa, aurinkoa, lintuja, puita ja kukkia, lainkuuliaisia ja lämpimiä ystäviä. Hätäkös täällä, syreenit tuoksuvat. Kauppa-Ville palvelee kotiportaille, niin myös apteekkirouva. Olemme kehittäneet termin tonttikävely. PihasiApu työllisti nuoret yrittäjät, Siivousvuoksi, sivistyneet luottosiivoojamme.

Ei siis hätää, vai oliko? Puolison Alzheimer ei unohdu kuin hetkittäin. Vapauden puute on päällimmäisenä. Puolison läheisyys ja läsnäolo saavat

sairauden tähden koronaviruksesta riippumatta myös ahdistavia muotoja.

Olen surullinen monien yksinäisten ja tiheästi asuvien puolesta.

Kun tästä selvittäään, jatkan riemumielin matkpuhujana ja vastaan myöntävästi kaikkiin kymmeneen rukkasiin, jotka olen joutunut antamaan.

Muuan karjalaisvaimo on todennut: ”Ennen olimme pelkkä menoerä valtiolle, elimme liian vanhoiksi, tulimme yhteiskunnalle liian kalliiksi, nyt meitä suojellaan, että henki on mennä, kohta ei enää ajatus lennä. Päivittäinen lenkki on ainoa henkireikä, ihme ettei ne kieltäneet sitäkin meiltä. Kaupassa voit aamulla varhain käydä, kuin salaa, ennen kuin ne terveet ja ’oikeat’ ihmiset palaa. Päivästä toiseen on samanlaista, kohta ei ruokakaan enää maista. Täällä me hiivimme pikkuhiljaa, kunnes dementia korjaa kypsää viljaa.”

Monenlaisissa elämänoloissa kesää lähestymme, mutta yhdessä selviämme. Emme saa hellittää!

Tässä talossa tarina alkoi vuonna 1961: Imatran Kaksoisyhteislyseo Riitan ja Topin taustana vuonna 1991. (Kuva: Pekka Sakki / Lehtikuva)

Lapsuus, tyttöikä, nuoruus

Olen syntynyt itsenäisen Suomen pienimpään ikäluokkaan – ennen uusia ehkäisyvälineitä. Sain alkuni ensimmäisessä evakossa Kotkassa, mistä palattiin heti kun mahdollista takaisin Ensoon. Veteraanit ovat sanoneet: hyvä että saatiin Enso vallatuksi, pääsitpähän edes sinä syntymään.

Kesäkuussa 1942 oli hyvin dramaattista. 18.6. äiti synnytti minut yksin, muut olivat pommisuojassa. Kymmenen vuotta vanhempi isosisko on kertonut, että hän sai sattuneesta syystä olla ulkona kauemmin. Naapurinrouva toi äidille kivunlievitykseksi ruusuntippoja. Isä etsi apua ympäri Jääskeä, ja kun hän tuli kotiin, olin jo vastassa. ”Täällähän tämä desantti jo on.” Olin taatusti rakastetuin desantti...

1944 lähdettiin taas evakkoon, nyt Lempäälään. Paluuta Jääskeen ei ollut. Asetuimme pysyvästi

Imatralle, missä nykyisen kotimme ikkunoista Enson piiput näkyvät. Raja aukeaa railona.

Rakastan ihmisiä ja kirjoja – tässä järjestyksessä. Tältä pohjalta olen valinnut työni, huvini ja harrastukseni. Olen aina ollut sisälläni yksinäinen vaikka vaikuttanut sosiaaliselta toimissani. Kaksivuotiaana evakkoon viedyn tytön on pitänyt olla hieman varautunut, näennäisen alistuva, silti rohkea.

Aikuisilla oli paljon töitä, oli päästävä elämän alkuun sodan jälkeen uusissa oloissa. Syntyneet suurten ikäluokkien lapset saivat leikkiä vapaasti. Täsmälleen yhtä vanhaa lasta ei ollut. Löysin kyllä oman sijani. Oli onnennotkoja, uimalaitoksia, isoja puita, juoksuhautoja, lentokiikkuja – Vuoksi oli tärkeä elementti.

Pula-ajan lapsen elämä oli karua mutta mielikuvituksellista. Pienestä pitäen esiinnyin mielelläni. Tilaa oli vähän, harvoin sai olla yksin kotona, kirjahyllyn laseista peilaten tanssin omia sommitelmia. Leluista rakkaimpia olivat lankarullatehtaalta saadut rulla-aihiot.

Jo viisivuotiaasta kirjat merkitsivät mielikuvituksen pohjaa ja ilon lähdettä. Lauloin, lausuin ja näyttelin sydämeni pohjasta. Opin tuntemaan

perhoset vatsassa eli ramppikuumeen, jota opin sittemmin rakastamaan. Kuusivuotiaana bravuurini oli J. Alfred Tannerin kupletti *Mä oon mies, on nimein Kalle*. Tyttöporukalla teimme näytelmän Karl Mayn *Orjakaravaanista*; olin Abu el Mot.

Samaisella tyttöjoukolla halusimme myös vaihtaa yhteiskunnallisesti. Kun Armi Kuusela ja Gil Hilario joutuivat lehdistön hampaisiin, päätimme lähettää heille puolustuskirjeen. Allekirjoitukseksi kaavailimme tekstiä ”Joukko tyttöpuolustajia”. Lähettämättä viesti jäi, mutta into oli suuri.

Liikunta, etenkin voimistelu, täytti elämää. Perheen kaikki kolme sisarta ohjasivat muitakin ja jumppasivat itse. Ensimmäinen poliittinen kuvio tuli elämäni punaisella Imatralla liikunnasta. Kun valittiin seuraa, sain pihan lapsilta silmilleni alle 7-vuotiaana: ”Lahtarin kakarat ei Tähteen pääse.” Isä oli soittokunnassa, palokunnassa ja suojeluskunnassa sen loppuun asti. TUL ei ollut meidän liittomme, eikä siihen pyrittykään, SNLL oli meidän liittomme.

Lukiovuodet olivat nuoruuden iloa. Teinijohdajakurssi, teinikuoro, teinitehtävät olivat minulle tärkeitä. Oppi johtamista, oppi organisoimista, oppi ottamaan lähimmäiset huomioon.

Näinä vuosina kuvioon tuli vahvasti Toivo Uosukainen. ”Pulpettirakkaus” alkoi lukion toisella. Konventit olivat merkittäviä huvitilaisuuksia, Topi oli tanssilattian partaveitsi, niin kuin sittemmin Åke Blomqvistin aikuiskoulutukseen asti kadettikoulussa. Nuoruus oli hauskaa, vanhanaikaista, keskustelevaa.

Olimme järjestäjiä yhdessä, Uosukainen–Vainikka, ja olemme saaneet järjestää yhdessä lähes kuusi vuosikymmentä. Penkinpainajaisiin Topi kunnosti hienon vanhan auton EMW:n, Emman. Ajoimme kahden suuressa kuorma-autoletkassa; erottua piti. Saimme ylioppilaslakit rinnakkain aakkosjärjestyksessä vuonna 1961.

Autot merkitsivät tuona aikana paljon, koska ne olivat harvinaisia. Ajelimme ympäriinsä Leevi-isän Opel Recordilla, RF 3:lla. Pikkusisko oli varma, että minut ryöstettäisiin, minkä hän kirjoitti päiväkirjaansa.

Muuan nuoruuden vakava muisto sukelsi kuitenkin kotiimme Imatralle 2017. Ovella seisoi komea vaalea rouva Kanadasta. Hän oli Helka, minua vuotta vanhempi, harvinainen lapsuudenystävä. Hänen isänsä oli sodan käynyt mies, äitinsä oli kuollut tuberkuloosiin. Helkalla oli äitipuoli.

KUN ILO JA INTOHIMO VAIHTUVAT
HUOLIIN JA HOIVAAN, ON
PARISUHDE UUDEN EDESSÄ. RIITTA
UOSUKAINEN KERTOO ELÄMÄSTÄÄN
MUISTISAIRAAAN PUOLISON
RINNALLA JA TARJOAA VERTAISTUKEA
MUISTISAIRAIDEN LÄHEISILLE.

Syksyllä 1996 kamerat surrasivat, kun eduskunnan puhemies Riitta Uosukainen saapui Toivo-puolionsa kanssa kirjansa julkaisutilaisuuteen. *Liehuva liekinvarsi* sai huikean huomion: suurin ihme oli eroottissävyinen kirje omalle puolisolle!

Elämä oli vilkasta, ja Topi tuki Riittaa vankkumattomasti puhemiehen tehtävissä. Aleksis Kiveä myötäillen: elämä oli ilo-leikki vuosikymmeniä. Kun Toivolla diagnosoitiin Alzheimerin tauti, Riitta päätti pitää huolta puolisostaan. Riitan tapaturmainen kaatuminen hankaloitti elämää merkittävästi, ja taas on Toivo varsinainen elämänapu. Tosiasia on tunnustettava: sairaus etenee. Mutta kaikesta selvitään, toinen toista auttaen.

Yhdessä eletystä elämästä ja kaikesta yhteisvoimin aikaan saadusta todistavat myös kirjaan sisältyvät Riitan puheet ja kirjoitukset viime vuosien varrelta. Ne kertovat yhteisistä arvoista, kodista, uskonnosta, isänmaasta, mielikuvituksesta, hellyydestä ja rakkaudesta. Periksi ei anneta.

www.tammi.fi

99.1

ISBN 978-952-04-1224-1